

Behoud van Natuurmonumenten in 's-Graveland.

STICHTING PRINS BERNHARD FONDS
Wie heeft niet van het Prins Bernhard Fonds gehoord?

Men krijgt uit de lange lijst van gesubsidieerden in het Jaarverslag zelfs de indruk dat zo langzamerhand bijna iedere instelling in Nederland wel eens met deze zeer gewaardeerde Stichting te maken heeft gehad.

De regelmatige lezer van Heemschut weet dat dit voor onze eigen vereniging zeker opgaat! (o.a. Heemschut-affiche en folder.) Evenals het jaarverslag over 1982 is het verslag over 1982 een bundeling van het landelijk fonds en de veertien Anjerfondsen en werd het zeer leeswaardige boekwerk vol interessante detailgegevens op een aparte zelfs intrigerende wijze geïllustreerd. Er werden 2513 subsidies verleend (2539 in 1981) waarmee een bedrag van f 16.337.600 was gemoed (f 16.985.000 in 1981). Het wordt niet ontkend dat in deze tijd van bezuinigingen het fonds belangrijk heeft bijgedragen tot het op gang houden van activiteiten op cultureel- en natuurgebied. Daarom is het te betreuren dat door wijzigingen in de beschikbaar te stellen gelden van de Stichting Nationale Sporttotalisator (één van de instellingen die belangrijke opdrachten aan het P.B. Fonds verstrekt) – waarbij het aandeel van sport wordt vergroot ten nadele van de cultuur – voor 1983 het totale subsidiebudget weer lager moest worden vastgesteld, nl. op f 16.000.000. Al met al werd over 1982 voor alle soorten monumenten (orgels, kerken, molens, overige gebouwen en diversen) ca. 18 % aan subsidies uitgekeerd plus nog 18,8 % aan musea. Daarnaast aan natuurbehoud 6,5 %. Volgens de recente statutenwijziging willen de nieuwe doelstellingen o.m. beogen 'de activiteiten op het gebied van cultuur en natuurbehoud in Nederland te bevorderen, waarbij voorrang wordt gegeven aan activiteiten met een belangrijke mate van zelfwerkzaamheid'.

Helaas moet ook worden geconstateerd dat het bestuur van de Stichting voornemens is het budget voor de sector *cultuurconservering* (i.e. restauraties van monumenten) te beperken en wel door strengere selectie op basis van cultuurhistorische waarde en uitzonderlijkheid!

P.A.H.-B.

Bij deze nodigt de redactie alle instellingen en organisaties uit die zich bezig houden met monumenten en hun omgeving, hun jaarverslagen in te zenden aan het Heemschut-secretariaat opdat van hun activiteiten in breder verband kan worden kennisgegeven.

Negentiende eeuwse bouwmaterialen

DOOR MEINDERT STOKROOS

In de stad Groningen staat aan de Herenweg vlakbij de spoorbaan een bijzonder gebouw dat door de Groningse architect J. Maris werd ontworpen. Deze achzijdige stenen koepel met op de begane grond twee halfronde veranda's werd in 1868 voor de bekende fabrikant J. A. Scholten gebouwd.

Alle monumentenzorgers zullen het er mee eens zijn dat dit gebouw wettelijk beschermd moet worden vanwege een zeker architectuurhistorisch dan wel cultuurhistorisch belang. Toch is hiermee nog niet alles gezegd. Een bezoek bracht aan het licht dat de architect en/of opdrachtgever niet schroomden eigentijdse bouwmaterialen te gebruiken. Zo zijn de halfronde veranda's vrijwel geheel uit gietijzer vervaardigd. Hetzelfde geldt voor zuilen die in de muren voorkomen. Het geheel is geschilderd als ware het natuursteen. Het gietwerk is blijkens een duidelijk leesbaar fabrieksmerk afkomstig van de Leidse gieterij Schretlen. Op de veranda's staan nog drie beelden van gietijzer. Een moeilijk leesbaar fabrieksmerk verradt hun herkomst: Société de Fonderies du Val d'Osne uit Parijs.

GIETIJZER EN ZINK

Het voorgaande vormt in feite een inleiding op het antwoord op een veel gestelde vraag: wat heeft dat nu allemaal voor nut, die bestudering van dat gietijzer, zink, terra cotta enz.? Wel, gebouwen zoals dat in Groningen, waarin op grote schaal decoratief gietijzer werd verwerkt zijn in ons land vrij zeldzaam. Bescherming en instandhouding van dergelijke bouwwerken is mijns inziens alleen al op basis van dit gegeven te rechtvaardigen.

Gelukkig wordt de toekomst van dit gebouw in Groningen niet bedreigd; de staat van onderhoud is goed.

Minder rooskleurig is de toekomst van het raadhuis van de voormalige gemeente Vrijenban te Delft. Het huis dat uit 1878 dateert, staat leeg en verkeert in een slechte staat van onderhoud. Het geniet geen enkele wettelijke bescherming. Sloop lijkt op den duur onvermijdelijk. Jammer, temeer omdat de hele loggia uit gietijzeren elementen is opgebouwd, hetgeen zeer zeldzaam is en een extra argument te pleiten voor de instandhouding van zo'n bouwwerk.

Het voorgaande wil natuurlijk niet zeggen dat alles waar gietijzer, zink, terra cotta enz. in verwerkt is altijd maar beschermd en in stand gehouden moet worden. Toch levert bekendheid met 19de-eeuwse bouwmaterialen in bepaalde gevallen argumenten voor behoud en herstel. Als zodanig vormt het een zinvolle aanvulling op meer conventionele overwegingen voor bescherming.

SERIEWERK

Pure verwondering vormde de basis voor mijn belangstelling voor 19de-eeuwse bouwmaterialen. Materialen die een eigen plaats zouden verwerven (en soms weer zouden verliezen). Materialen gebruikt voor onderdelen die men, en nu hebben we het vooral

** Drs M.L. Stokroos is werkzaam bij het Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg Amsterdam.*

Anno 1983: Verwaarlozing van dit gebouw met de gietijzeren loggia uit 1878, dat eens het raadhuis was van de voormalige gemeente Vrijenban.

Roeterstraat 2A-18A Amsterdam, de beschadiging verraadt de aard van het materiaal. Dergelijke kapitelen werden met behulp van diverse uit bladzink gestampte onderdelen samengesteld.

over de tweede helft van de eeuw, vaak rechtstreeks uit een fabriekscatalogus kon bestellen. Veelal seriewerk en de tijd ligt maar pas achter ons dat men dergelijke producten nauwelijks kon waarderen en als fantasieloos afdeed. Ik heb de indruk dat de ongebreidelde toepassing van bijvoorbeeld terra cotta en andere kunststeenornamenten in gevels bijgedragen heeft tot deze beeldvorming. Voor een man als Van der Kloes, hoogleraar in Delft, was het aan het eind van de eeuw al een gruwel om te moeten constateren dat ornamenten van terra cotta of zink aan de gevel werden vastgeschroefd. Het zouden producten zijn waar geen vakmanschap meer aan te pas hoefde te komen. Door deze negatieve beoordeling toen al is ontzettend veel daarvan verdwenen.

JONGERE BOUWKUNST

De gememoreerde voorbeelden laten zien dat we wel degelijk met iets bijzonders te maken hebben. Ook binnen het 'eenvoudige' werk vallen echter verschillen in kwaliteit en uitvoering op. Aspecten die opvallen wanneer men zich er een tijd in verdiept. Door inventariseren en archiefonderzoek teknen zich op den duur contouren af van een boeiende wereld. Nu de jongere bouwkunst sterk in de belangstelling staat kan bekendheid met specifiek 19de-eeuwse bouwmaterialen een bij-

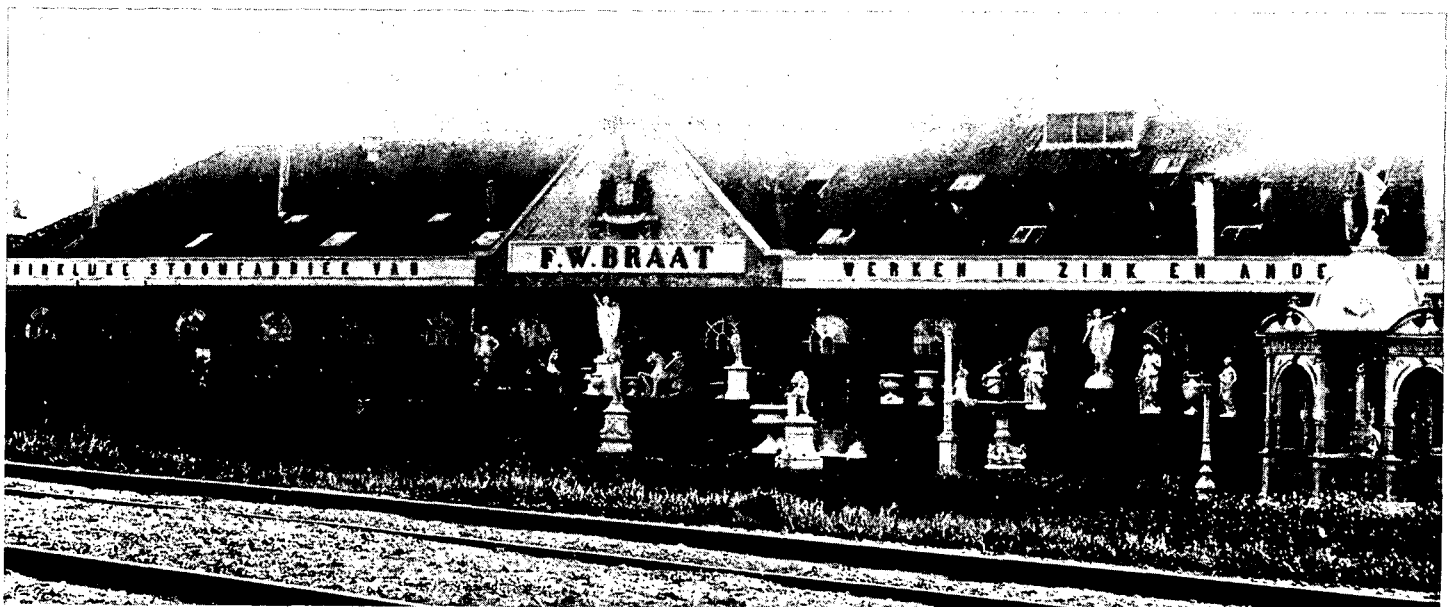
Braat wist zijn ligging uit te buiten: treinreizigers hadden zicht op een tentoonstellingstuin.

drage leveren aan de kennis van de 19de-eeuwse architectuur.

Het boekje 'Zink in Nederland', uitgegeven door het gemeentelijk bureau Monumentenzorg in Amsterdam, informeert U over het metaal zink dat in de 19de eeuw talrijke toepassingen kende in de architectuur. Het boekje omvat 48 pagina's en is geïllustreerd met tientallen foto's en tekeningen. De ver-

koop prijs bedraagt f 12,50 en het wordt U franco toegezonden na overmaking van het bedrag op bankrekeningnummer 94.96.14.378 van de Centrubank (postgiro 15368), Damrak 53 te Amsterdam, ten name van Bureau Monumentenzorg Amsterdam-publicaties onder vermelding 'Zink in Nederland' en het gewenste aantal exemplaren.

EUROCENTER AMSTERDAM

(een pand met de charme van een oud patriciërshuis, doch met de efficiency van een modern kantoor)

EUROCENTER biedt:

tijdelijke bedrijfshuisvesting op niveau
en een breed scala van zakendiensten onder één dak.

Voor meer inlichtingen:

EUROCENTER AMSTERDAM
Keizersgracht 99 - 1015 CH Amsterdam
Tel. (020) 23 20 90